

Chương 6
Hệ hô hấp

24/02/2016 11:18 SA 1 Nguyễn Hữu Trí

Chương 6. HỆ HÔ HẤP

- 6.1. Khái quát hệ hô hấp
- 6.2. Các hình thức hô hấp
- 6.3. Hệ hô hấp ở người

24/02/2016 11:18 SA 2 Nguyễn Hữu Trí

Steps of aerobic cellular respiration

Hô hấp tế bào (Cellular Respiration): xảy ra trong ty thể (Mitochondria) là phản ứng biến dưỡng sử dụng O_2 và phóng thích CO_2 trong suốt quá trình tổng hợp ATP

24/02/2016 11:18 SA 3 Nguyễn Hữu Trí

Sự hô hấp

- Sự hô hấp là quá trình động vật trao đổi khí với môi trường.
- Hô hấp gồm sự thu nhận O_2 , vận chuyển và cung cấp O_2 cho các tế bào, sự vận chuyển và thải CO_2 .
- Cần phân biệt và không bị lẫn lộn giữa sự hô hấp của cơ thể và quá trình hô hấp tế bào

24/02/2016 11:18 SA 4 Nguyễn Hữu Trí

Các hình thức hô hấp

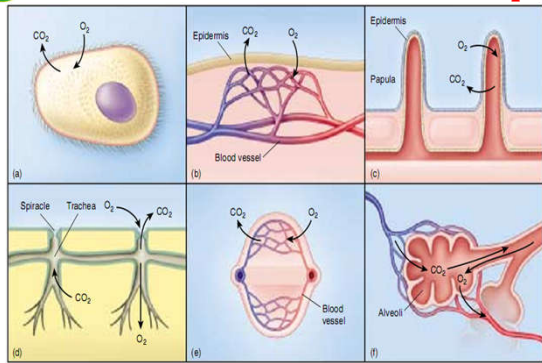
24/02/2016 11:18 SA 5 Nguyễn Hữu Trí

Các hình thức của hô hấp

- Không khí được khuếch tán trực tiếp qua bề mặt của các sinh vật đơn bào.
- Luỡng cư và nhiều loài động vật hô hấp qua da của chúng.
- Dạ gai có một núm nhô ra, giúp làm gia tăng bề mặt hô hấp.
- Hô hấp ở côn trùng thông qua hệ thống ống khí thông ra ngoài.
- Mang của cá cung cấp một bề mặt lớn và tạo ra dòng ngược để trao đổi không khí.
- Phế nang của động vật có vú cung cấp một bề mặt lớn để hô hấp, nhưng không cho phép trao đổi dòng ngược.

24/02/2016 11:18 SA 6 Nguyễn Hữu Trí

Các hình thức của hô hấp

24/02/2016 11:18 SA

Nguyễn Hữu Trí

Các hình thức của hô hấp

1. Bề mặt hô hấp

- Ở động vật đơn bào và đa bào bậc thấp (giun dẹp nhỏ) khí O_2 và CO_2 là sự khuếch tán trực tiếp qua màng tế bào.
- Ở giun đất và ếch nhái, O_2 khuếch tán qua bề mặt ẩm ướt và vào trong các mao mạch nằm dưới da và CO_2 khuếch tán theo chiều ngược lại.
- Tốc độ trao đổi khí chậm

24/02/2016 11:18 SA

8

Nguyễn Hữu Trí

Bề mặt có diện tích lớn là nơi diễn ra sự khuếch tán. Không khí ở động vật: mang thích nghi với quá trình trao đổi không khí trong nước cả bên ngoài (a) và bên trong (b). Phổi (c) và khí quản (d) là những cơ quan trao đổi khí ở trên cạn.

24/02/2016 11:18 SA

9

Nguyễn Hữu Trí

2. Mang

Ở môi trường nước cơ quan hô hấp là mang, quá trình trao đổi khí được thực hiện khi nước được ép qua các lá mang. Mang cá có đặc điểm là nước và dòng máu chảy theo các hướng ngược nhau do đó cải tiến việc thu nhận O_2 .

24/02/2016 11:18 SA

10

Nguyễn Hữu Trí

Ở đằng sau khoang miệng, trong hầu nước đi qua bờ bên trên bề mặt trao đổi không khí của mang, đồng thời máu trong các mạng mao mạch ở mang chảy theo hướng ngược lại gọi là trao đổi dòng ngược.

Không có dòng ngược về lý thuyết cá chỉ thu nhận được 50% oxy hòa tan trong nước, còn với trao đổi dòng ngược nhau một vài loài cá có thể thu nhận tới 85% oxy hòa tan trong nước.

24/02/2016 11:18 SA

11

Nguyễn Hữu Trí

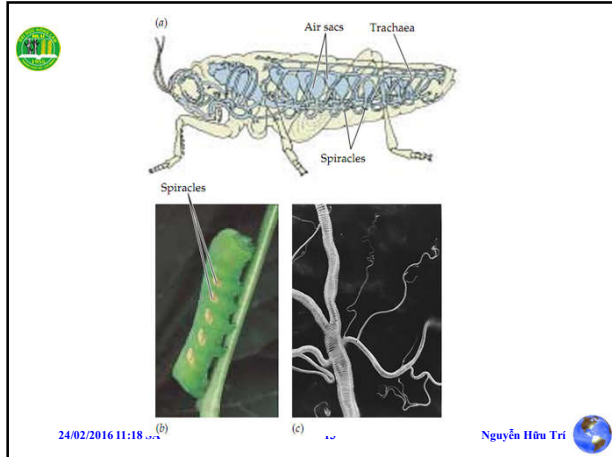
3. Ống khí

Môi trường cạn ở côn trùng là ống khí, các ống này mở ra ngoài qua lỗ thở. Các ống rỗng chứa đầy không khí phân nhánh trong một hệ thống các đường ống dẫn không khí rất nhỏ xuyên sâu vào trong cơ thể động vật.

24/02/2016 11:18 SA

12

Nguyễn Hữu Trí

4. Phổi

Ở lưỡng thê - bò sát - chim - thú là phổi. Phổi khác nhau về hình dạng và cấu trúc: Ở ếch nhái phổi là những túi nhỏ, thành nhẵn, bề mặt tương đối nhỏ. Bò sát có phổi phức tạp hơn, với bề mặt rộng hơn. Chim và động vật có vú có nhiều phế nang nhỏ làm tăng diện tích tiếp xúc.

Copyright © The McGraw-Hill Companies, Inc. Permission is granted for reproduction in English.

24/02/2016 11:18 SA 14 Nguyễn Hữu Trí

Phổi của lưỡng cư

Ếch nhái, kỳ giông và cá phổi có những túi giống trái banh, thành nhẵn với bề mặt tương đối nhỏ để trao đổi khí

24/02/2016 11:18 SA 15 Nguyễn Hữu Trí

Chim hô hấp như thế nào?

Hai phổi ở chim tương đối nhỏ và có mô xốp đặc. Tuy nhiên nó còn thêm chứa nhiều hơn túi không khí rộng nối với phổi và chứa đầy trong khoang cơ thể. Những túi này giống như những trái banh làm nhẹ cơ thể và làm nơi dự trữ cho không khí sẽ tới phổi sau đó.

Quá trình hô hấp của chim gồm hai chu kì.
 Chu kì 1: Khí hít vào được dẫn thẳng từ khí quản ra các túi sau và sau đó đi đến phổi.
 Chu kì 2: Không khí được dẫn từ phổi ra các túi không khí trước và sau đó được thở ra ngoài thông qua khí quản.
 Đường đi của không khí đi qua phổi luôn luôn theo một hướng, từ các túi sau ra các túi trước rồi ra ngoài. Do đó sự trao đổi O₂ và CO₂ xảy ra ở các mạch không khí nhỏ của phổi cả trong lúc hít vào và thở ra.

24/02/2016 11:18 SA 17 Nguyễn Hữu Trí

Chim hô hấp như thế nào?

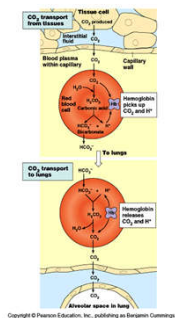
INHALATION: Air sacs fill, Lungs fill.
 EXHALATION: Air sacs empty, lungs fill.

24/02/2016 11:18 SA Nguyễn Hữu Trí

Các sắc tố hô hấp

O₂ có độ hòa tan thấp trong nước (~0,5 ml/100ml nước), do đó huyết tương trong máu không thể mang đủ O₂ thỏa mãn cho tổng nhu cầu của các tế bào trong cơ thể, nếu sự trao đổi chất xảy ra ở mức cao. Để giải quyết vấn đề này các sắc tố hô hấp đặc biệt chứa trong các tế bào máu. Những phân tử này liên kết với O₂ một cách thuận nghịch.

24/02/2016 11:18 SA

19

Nguyễn Hữu Trí

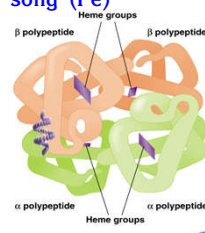
Hemoglobin

Vận chuyển oxy

Hemocyanin: tìm thấy ở huyết tương của động vật chân đốt và thân mềm (Cu)
Hemoglobin: Ở động vật có xương sống (Fe)

Vận chuyển carbon dioxide

Huyết thanh (7%)
 Hemoglobin (23%)
 Bicarbonate ion (70%)
Myoglobin: dự trữ oxy ở cơ

24/02/2016 11:18 SA

20

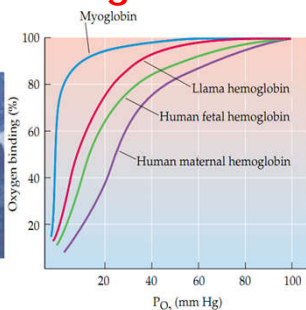
Nguyễn Hữu Trí

Sự thích nghi

Llama guanaco

24/02/2016 11:18 SA

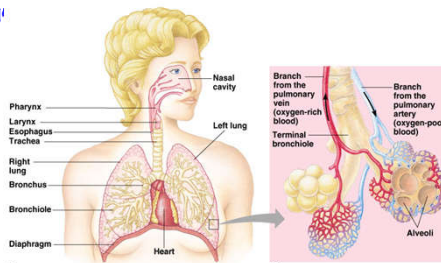
21

Nguyễn Hữu Trí

Hệ hô hấp ở người

Bao gồm: Phổi(lung) và một hệ thống ống dẫn khí kết nối các cấu trúc trao đổi khí với môi trường bên ngoài

24/02/2016 11:18 SA

22

Nguyễn Hữu Trí

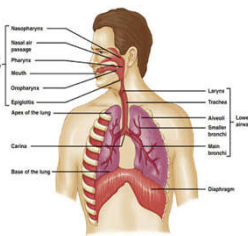

Cơ quan hô hấp ở người

Hệ hô hấp chia thành hai phần chính:

Phần dẫn khí (conducting portion) gồm: khoang mũi, mũi họng, thanh quản, khí quản, phế quản, các tiểu phế quản và tiểu phế quản tận.

Phần hô hấp (respiratory portion) gồm: các tiểu phế quản hô hấp, các ống phế nang và phế nang.

24/02/2016 11:18 SA

23

Nguyễn Hữu Trí

Thanh quản (larynx)

Hình ống không đều, nối hậu với khí quản. Bên trong lớp đệm có một số sụn thanh quản. Các sụn lớn (sụn giáp, sụn nhân và phần lớn sụn sụn) là mô sụn trong; các sụn nhỏ (nắp thanh thiệt, sụn chêm, sụn sừng và chóp sụn sụn) là mô sụn đàn hồi.

Ngoài vai trò nâng đỡ (duy trì ống dẫn khí, các sụn nối trên còn có vai trò van ngăn thức ăn hoặc dịch đi vào khí quản, ngoài ra chúng còn tham gia hoạt động phát âm

Nắp thanh thiệt (Epiglottis): xuất phát từ bờ thanh quản, kéo dài đến hầu.

24/02/2016 11:18 SA

24

Nguyễn Hữu Trí

Thanh quản (larynx)

Niêm mạc lót trong thanh quản có nhiều tuyến chùm tiết dịch. Trên lớp tế bào thượng bì, có lông thịt làm rung động theo hướng từ bên trong ra bên ngoài để đẩy các vật lạ không cho rơi vào khí quản.

Niêm mạc thanh quản rất nhạy cảm, khi có vật lạ tiếp xúc sẽ gây ra các phản xạ ho để đẩy vật lạ ra ngoài.

Trong thanh quản có các dây âm thanh. Phát âm là do khí thở ra, luồng không khí vượt qua khe thanh môn làm rung dây âm thanh. Sự phát âm còn có sự tham gia của má, lưỡi, môi.

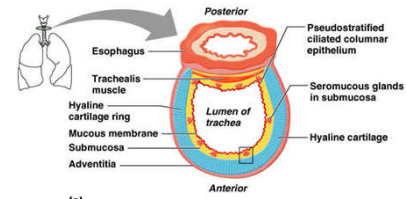
24/02/2016 11:18 SA

25

Nguyễn Hữu Trí

Khí quản (Trachea)

Khí quản gồm ba lớp

Nhầy: được tạo bởi các tế bào hình chén biểu mô giả trụ tầng có lông rung Dưới nhầy: gồm các mô liên kết

Mô ngoài: là lớp ngoài cùng, là sụn trong có dạng hình chữ C

24/02/2016 11:18 SA

26

Nguyễn Hữu Trí

Phế quản

Khí quản xuống đến ngang đốt sống ngực IV-V thì chia đôi thành phế quản trái và phải.

Mỗi phế quản dài khoảng 3 cm, phế quản trái dài và hẹp hơn phế quản phải. Đến rốn phổi phế quản phải lại chia 3, chạy vào 3 thùy phổi. Phế quản trái chia 2, chạy vào hai thùy phổi.

Ở thùy phổi các phế quản lại phân nhánh nhỏ chạy vào các tiểu thùy phổi gọi là các tiểu phế quản. Các tiểu phế quản lại phân nhánh vào các phế nang

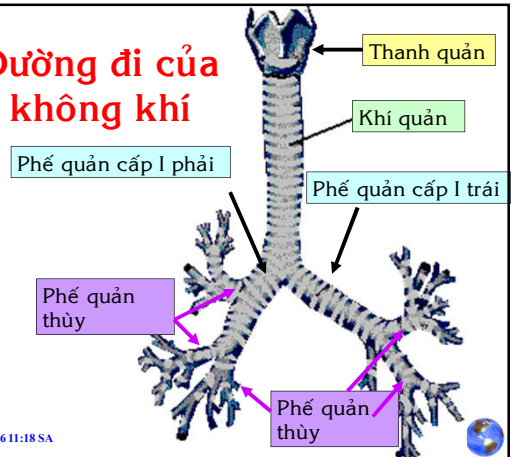
24/02/2016 11:18 SA

27

Nguyễn Hữu Trí

Đường đi của không khí

24/02/2016 11:18 SA

Phổi (Lung)

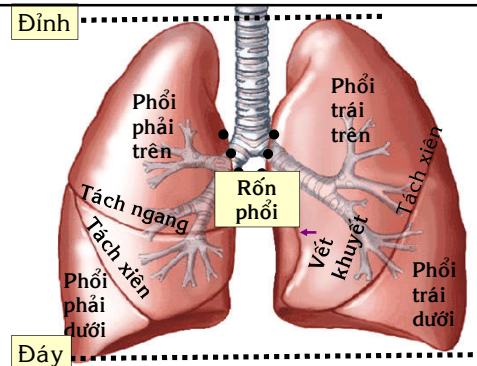
Gồm hai lá trái và phải. Phổi có hình chóp, đáy rộng và hơi lõm theo chiều cong của cơ hoành, phần đỉnh hẹp và nhô lên phía trên xương đòn.

Hai lá phổi mềm, xốp và đàn hồi, là tập hợp của các phế nang và phế quản. Mỗi lá phổi nặng khoảng 400g.

24/02/2016 11:18 SA

29

Nguyễn Hữu Trí

Phổi phải có 3 thùy, phổi trái có 2 thùy

24/02/2016 11:18 SA

30

Nguyễn Hữu Trí

Phổi (Lung)

Labels in the diagram: Khí quản, Động mạch chủ, Tiểu phế quản, Phế quản, Lá thành, Lá tạng, Càng màng phổi, Tim, Phổi trái thùy dưới, Cơ hoành, Phổi phải thùy dưới.

Lá phổi trái bé hơn lá phổi phải do cung động mạch chủ vòng qua bên trái và tim cũng nằm lệch về phía bên trái.

24/02/2016 11:18 SA 31 Nguyễn Hữu Trí

Màng phổi

Mỗi lá phổi được bọc kín bởi một màng sơ cấp, phần nằm sát mặt phổi gọi là lá tạng, phần lát mặt trong của lồng ngực gọi là lá thành.

Giữa hai lá là khoang gian màng, trong khoang có chứa các dịch làm trơn, giảm ma sát khi màng trượt lên nhau trong cử động hô hấp.

24/02/2016 11:18 SA 32 Nguyễn Hữu Trí

Phổi (Lung)

Labels: Visceral pleura (inner layer), Parietal pleura (outer layer).

24/02/2016 11:18 SA 33 Nguyễn Hữu Trí

Phế nang hô hấp

Labels: Alveolar duct, Alveoli, Respiratory bronchioles, Terminal bronchiole, Alveolar duct, Alveolar sac.

(a) Ống phế nang → Túi phế nang

24/02/2016 11:18 SA 34 Nguyễn Hữu Trí

Túi phế nang → Phế nang

Túi phế nang có cấu trúc giống như chùm nho

Labels: Respiratory bronchiole, Simple squamous epithelium, Alveolar duct, Alveoli, Alveolar sac.

24/02/2016 11:18 SA 35 Nguyễn Hữu Trí

Phế bào II Pneumocytes có dạng hình cầu và tạo ra surfactant, chiếm 3%

Phế bào I Pneumocytes là các tế bào cực mỏng, lót bề mặt phế nang, chiếm 97%

24/02/2016 11:18 SA 36 Nguyễn Hữu Trí

Sự trao đổi khí

Copyright © Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

24/02/2016 11:18 SA 37 Nguyễn Hữu Trí

Khí hít vào

Thể tích lồng ngực tăng lên theo ba chiều. Chiều trên-dưới tăng lên nhờ cơ hoành co. Khi hít vào, thể tích lồng ngực tăng, bụng phình ra do các cơ quan trong bụng bị dồn nén. Diện tích cơ hoành khoảng 250 cm². Cơ hoành co cũng ảnh hưởng đến xương sườn và xương ức.

Khí hít vào theo nhịp bình thường, các cơ tham gia gồm có: cơ sườn, cơ bậc thang, cơ răng cửa sau và trên.

Khí hít vào cố sức, các cơ tham gia gồm có: cơ ức - đòn - chũm nâng xương ức, cơ răng cửa lớn, cơ ngực lớn, cơ ngực bé

24/02/2016 11:18 SA 38 Nguyễn Hữu Trí

Khí thở ra

Các cơ hít vào giãn ra, lồng ngực trở lại thể nghỉ ngơi ban đầu. Thể tích lồng ngực giảm làm cho phổi xẹp xuống, đẩy không khí ra ngoài. Sự giảm thể tích phổi còn do tính đàn hồi của chính nó.

Khí thở ra gắng sức một số cơ làm hạ thấp thêm xương sườn và đẩy cơ hoành lên cao hơn. Các cơ tham gia gồm có: cơ răng cửa bé trước - sau, cơ tam giác của xương ức, cơ vuông thắt lưng, các cơ thành bụng như cơ chéo to, chéo bé, cơ ngang, cơ thẳng to.

24/02/2016 11:18 SA 39 Nguyễn Hữu Trí

Sự thông khí ở phổi

Nhịp thở:

Nhịp thở (lần/phút) của người Việt Nam: Nam 16 ±3, nữ 17 ±3.

Nhịp thở thay đổi theo trạng thái hoạt động. Nhịp thở nhanh thay đổi theo trạng thái sinh lý.

24/02/2016 11:18 SA 40 Nguyễn Hữu Trí

Thể tích hô hấp

Khí lưu thông (Tidal Volume TV)

- Thể tích khí lưu thông vào hoặc ra khỏi phổi trong điều kiện thở bình thường ở người trưởng thành khoảng 500 mL.

Khí dự trữ hít vào (Inspiratory Reserve Volume IRV)

- Sau một lần hít vào bình thường (chưa thở ra) người trưởng thành cũng có thể hít thêm cố sức với thể tích khoảng 2500mL.

Khí dự trữ thở ra (Expiratory Reserve Volume ERV)

- Sau một lần thở ra bình thường (chưa hít vào) người trưởng thành cũng có thể thở ra thêm với thể tích khoảng 1500mL.

24/02/2016 11:18 SA 41 Nguyễn Hữu Trí

Thể tích hô hấp

Thể tích khí cặn (Residual Volume RV)

- Thể tích khí tồn đọng trong phổi ở mọi thời điểm là 1200 mL.

Dung tích sống (Vital Capacity VC)

- Là thể tích khí lớn nhất được thể ra sau khi có gắng hít vào hết sức

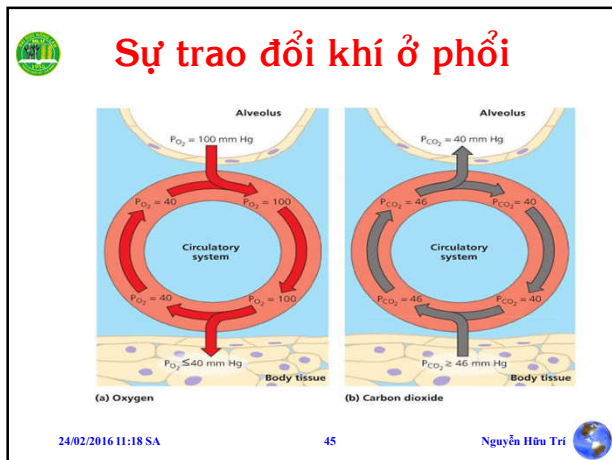
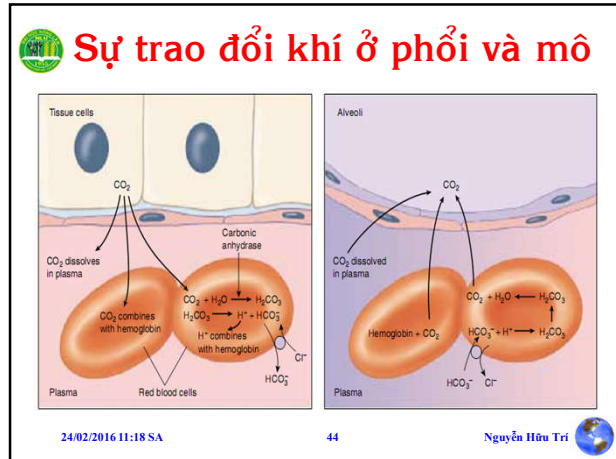
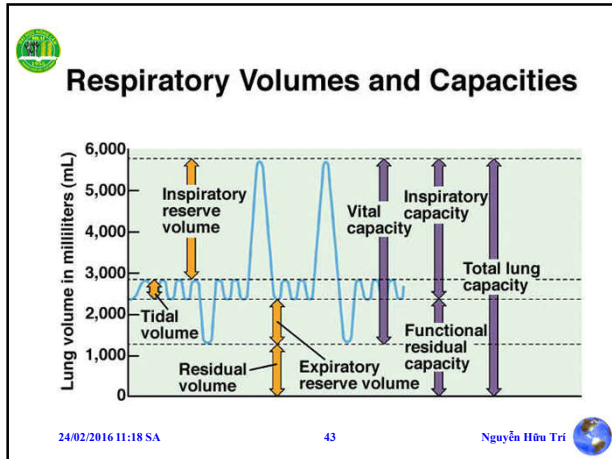
$$VC = TV + IRV + ERV$$

Tổng dung lượng phổi (Total Lung Capacity TLC)

- Tổng thể tích khí mà phổi có thể chứa.

$$TLC = VC + RV$$

24/02/2016 11:18 SA 42 Nguyễn Hữu Trí

Tỉ lệ phần trăm các loại khí ở từng vị trí khác nhau

	O ₂	CO ₂	N ₂	H ₂ O
Khí trời	20,84	0,04	78,6 2	0,5
Khí phế nang	13,6	5,3	74,9	6,2
Khí thở ra	15,7	3,6	74,5	6,2
Khí trong máu đến phổi	10-12	5,5-5,7		
Khí trong máu rời phổi	18-20	5,0-5,2		

24/02/2016 11:18 SA 46 Nguyễn Hữu Trí

Sự trao đổi khí ở phổi

Sự trao đổi khí ở phổi gọi là hô hấp ngoài. Đó là quá trình trao đổi khí ở các phế nang và máu trong hệ thống mạch phân bố dày đặc trên màng của các phế nang đó. Sự trao đổi khí này thực hiện theo nguyên tắc khuếch tán. Chiều khuếch tán phụ thuộc vào áp suất riêng phần của các loại khí, chúng đi từ nơi có áp suất cao đến nơi có áp suất thấp hơn

24/02/2016 11:18 SA 47 Nguyễn Hữu Trí

Sự trao đổi khí ở phổi

Một chất khí ở thể tự do hay hòa tan trong một chất dịch đều có áp suất riêng gọi là phân áp, nồng độ khí càng đậm thì phân áp càng cao.
 Chất khí luôn khuếch tán tới nơi có phân áp cao sang nơi có phân áp thấp.
 Trong không khí đến phế nang
 - PO₂ = 104 mmHg
 - PCO₂ = 40 mmHg
 Trong máu đến phổi
 - PO₂ = 40 mmHg
 - PCO₂ = 46 mmHg
 Sự chênh lệch áp suất riêng phần
 - ΔPO₂ = 104 - 40 = 64 mmHg
 - ΔPCO₂ = 46 - 40 = 6 mmHg

24/02/2016 11:18 SA 48 Nguyễn Hữu Trí

Sự trao đổi khí ở mô

Nhờ tim co bóp, máu được chuyển đến mô. Ở đây lại xảy ra sự trao đổi khí giữa máu trong mạch và mô. Quá trình trao đổi cũng theo nguyên tắc khuếch tán dựa vào sự phân áp của hai loại khí O_2 và CO_2 trong máu và mô.

Các phản ứng sinh học xảy ra cần rất nhiều O_2 , đồng thời thải ra rất nhiều CO_2 , làm cho phân áp khí O_2 giảm thấp, chỉ còn khoảng 40 mmHg, còn phân áp khí CO_2 đạt tới 45 – 46 mmHg. Trong khi

Trong máu đến các mô

- $PO_2 = 102$ mmHg
- $PCO_2 = 40$ mmHg

Trong mô

- $PO_2 = 40$ mmHg
- $PCO_2 = 46$ mmHg

Do vậy khí O_2 khuếch tán từ máu vào mô và khí CO_2 khuếch tán theo chiều ngược lại

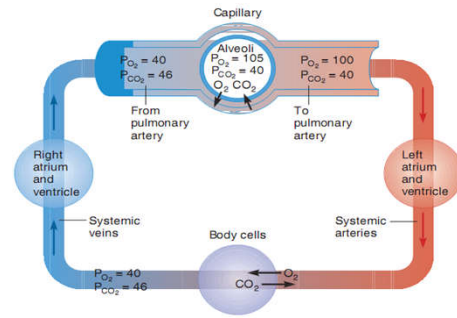
24/02/2016 11:18 SA

49

Nguyễn Hữu Trí

Sự trao đổi khí ở mô

24/02/2016 11:18 SA

50

Nguyễn Hữu Trí

Sự vận chuyển O_2 và CO_2

Sự vận chuyển O_2 và CO_2 trong máu thông qua hai dạng là hòa tan và kết hợp.

Dạng hòa tan:

Khả năng hòa tan của O_2 (2 - 3%) và CO_2 trong huyết tương là rất nhỏ. Trong 100 ml máu có khoảng 0,18 ml O_2 và 0,2 ml CO_2 hòa tan.

Dạng kết hợp:

Oxy được vận chuyển trong máu ở dạng kết hợp với hemoglobin để tạo thành oxyhemoglobin (HbO_2) (97 - 98%), 100 ml máu kết hợp được 20 ml O_2 .

CO_2 có thể kết hợp với H_2O của huyết tương, với H_2O của hồng cầu, nhưng quan trọng nhất là kết hợp với hemoglobin để tạo thành carboxyhemoglobin ($HbCO_2$), 100 ml máu kết hợp được 1,5 ml CO_2 .

24/02/2016 11:18 SA

51

Nguyễn Hữu Trí

Figure 9.13 Normal lung versus cancerous lung.

a. Normal lung with heart in place. Note the healthy red color. b. Lungs of a heavy smoker. Notice how black the lungs are except where cancerous tumors have formed.

24/02/2016 11:18 SA

52

Nguyễn Hữu Trí

